

บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

The Role of Social Media in Driving Public Issues and Catalyzing Social Change

ปวรนนท์ ธัมมัญญutanun¹

Pavoranun Thammanyutanun

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลการศึกษาพบว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้ปฏิวัติโครงสร้างการสื่อสารและการมีส่วนร่วมทางสังคมการเมือง โดยทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น รวมกลุ่ม และขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะได้อย่างกว้างขวาง คุณลักษณะสำคัญของสื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนสังคมประกอบด้วย การแพร่กระจายแบบไวรัล การสร้างเครือข่ายที่กว้างขวาง การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ และการบันทึกและเผยแพร่ในเวลาจริง

กลไกการทำงานของสื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะมีสี่ประการ ได้แก่ การสร้างวาระสาธารณะ การระดมทรัพยากรและสร้างเครือข่าย การสร้างแรงกดดันต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ และการเปลี่ยนทัศนคติสาธารณะ จากการศึกษากรณีตัวอย่างทั้งในระดับโลกและในประเทศไทย พบว่าปัจจัยความสำเร็จในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ ความสอดคล้องกับค่านิยมสังคม กลยุทธ์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์และกิจกรรมในโลกกายภาพ การได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอิทธิพลทางความคิด และความต่อเนื่องในการขับเคลื่อนประเด็น

การศึกษาชี้ให้เห็นทิศทางในอนาคตที่สำคัญ ได้แก่ ผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอัลกอริธึมของแพลตฟอร์ม ความเป็นส่วนตัวและการปกป้องข้อมูล แนวโน้มการควบคุมโดยรัฐและ

นักวิจัยอิสระ E-mail: k.pavoranun1964@gmail.com¹

กฎหมาย และการฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะแบบดิจิทัล ทั้งนี้ การศึกษานำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติ สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อส่งเสริมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

คำสำคัญ: สื่อสังคมออนไลน์, การขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะ, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม, พื้นที่สาธารณะดิจิทัล, การมีส่วนร่วมทางการเมือง

Abstract

This study aims to analyze the role of social media in driving public issues and social change. The findings reveal that social media has revolutionized the structure of communication and socio-political participation by functioning as a new public sphere that enables citizens to express opinions, form groups, and mobilize public issues on a broad scale. The key characteristics of social media in driving social change include viral dissemination, extensive network building, user engagement, and real-time documentation and distribution.

The mechanisms through which social media drives public issues consist of four main aspects: setting the public agenda, mobilizing resources and building networks, creating pressure on decision-makers, and shifting public attitudes. Through examining case studies at both global and Thai national levels, the research identifies success factors in driving public issues through social media: alignment with social values, effective communication strategies, connection between online movements and offline activities, support from thought influencers, and continuity in issue advocacy.

The study highlights important future directions including the impact of new technologies, adaptation to platform algorithm changes, privacy and data protection concerns, trends in state control and legislation, and the restoration of digital public spheres. The research presents policy and practical recommendations for all stakeholders to promote the use of social media in driving social change in a creative and sustainable manner.

Keywords: Social Media, Public Issue Advocacy, Social Change, Digital Public Sphere, Political Participation

1. บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา สื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์การสื่อสารทั่วโลก ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "การปฏิวัติการสื่อสาร" (Communication Revolution) ซึ่งแปรเปลี่ยนรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างถอนรากถอนโคน (Castells, 2015) การเกิดขึ้นของแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์อย่าง Facebook, Twitter, Instagram, TikTok และ YouTube ได้สร้างพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ (New Public Sphere) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนธรรมดาสามารถแสดงความคิดเห็น รวมกลุ่ม และขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะได้อย่างไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ โดยในสังคมร่วมสมัย สื่อสังคมออนไลน์ไม่เพียงแต่เป็นช่องทางในการสื่อสารและเชื่อมต่อระหว่างบุคคล แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง (Bennett & Segerberg, 2013) การส่งเสริมนโยบายสาธารณะ (Public Policy Advocacy) ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคมในวงกว้าง ปรากฏการณ์ทางสังคมหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นการลุกฮือของประชาชนในตะวันออกกลางที่รู้จักกันในนาม "Arab Spring" การเคลื่อนไหว #BlackLivesMatter หรือขบวนการ #MeToo ล้วนแสดงให้เห็นถึงพลังของสื่อสังคมออนไลน์ในการระดมผู้คนและทรัพยากรเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม (Tufekci, 2017) ซึ่งอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลากหลายสาขา โดยเฉพาะในแวดวงนิเทศศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดังที่ การ์เรตต์ (Garrett, 2019) ได้ชี้ให้เห็นว่า สื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงพลวัตของอำนาจในสังคม โดยลดทอนอำนาจผูกขาดของสื่อกระแสหลักและสถาบันทางการเมืองดั้งเดิม ในขณะที่เพิ่มพูนอำนาจให้กับปัจเจกบุคคลและกลุ่มคนชายขอบที่เคยถูกละเลยในพื้นที่สาธารณะ อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางท่าน เช่น โมโรซอฟ (Morozov, 2011) กลับมองอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ด้วยความระมัดระวัง โดยชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดและผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้น เช่น การสร้างวัฒนธรรม "สลัคติวิซึม" (Slacktivism) หรือการเคลื่อนไหวแบบขอไปที การแบ่งแยกขั้วความคิด (Polarization) และการเผยแพร่ข้อมูลบิดเบือน (Disinformation) ความสำคัญของประเด็นนี้จึงมิได้อยู่เพียงแค่การทำความเข้าใจกลไกการทำงานของสื่อสังคมออนไลน์ หากแต่ยังรวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงลึกที่มีต่อโครงสร้างอำนาจ การมี

ส่วนร่วมทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมิติต่างๆ ด้วย การศึกษาบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในบริบทนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการทำความเข้าใจพลวัตของสังคมร่วมสมัยและการคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

สถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในประเทศไทยและทั่วโลก

ในปัจจุบัน สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของผู้คนทั่วโลก จากรายงาน Digital 2024 Global Overview Report โดย We Are Social และ Meltwater ได้ระบุ ณ ต้นปี 2024

ตารางที่ 1: ข้อมูลการใช้สื่อสังคมออนไลน์: ประเทศไทยเทียบกับทั่วโลก (2024)

รายการ	ประเทศไทย	ทั่วโลก
จำนวนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์	59 ล้านคน	5.07 พันล้านคน
สัดส่วนผู้ใช้ต่อประชากรทั้งหมด	84.2%	63.1%
อัตราการเติบโต (เทียบกับปีก่อน)	ไม่ระบุในข้อมูล	5.6%
เวลาเฉลี่ยที่ใช้ต่อวัน	2 ชั่วโมง 55 นาที	ไม่ระบุในข้อมูล

ที่มา: Digital 2024 Global Overview Report และ Digital 2024: Thailand โดย We Are Social และ Meltwater (Kemp, 2024)

จากข้อมูลจากตารางแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีอัตราการเข้าถึงและใช้งานสื่อสังคมออนไลน์สูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลกอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีสัดส่วนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อประชากรทั้งหมดสูงถึง 84.2% เทียบกับค่าเฉลี่ยโลกที่ 63.1% คนไทยใช้เวลากับสื่อสังคมออนไลน์เฉลี่ยวันละเกือบ 3 ชั่วโมง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการหยั่งรากลึกของเทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวันของคนไทย

ตารางที่ 2: แพลตฟอร์มยอดนิยมในประเทศไทย (2024)

แพลตฟอร์ม	อัตราการใช้งาน
Facebook	77.0%

แพลตฟอร์ม	อัตราการใช้งาน
YouTube	75.0%
TikTok	68.7%
Instagram	61.5%

ที่มา: Digital 2024: Thailand โดย We Are Social และ Meltwater (Kemp, 2024)

จากข้อมูลแพลตฟอร์มยอดนิยมในประเทศไทย พบว่า Facebook ยังคงเป็นแพลตฟอร์มที่ได้รับความนิยมสูงสุดด้วยอัตราการใช้งาน 77% ตามด้วย YouTube ที่ 75% ขณะที่ TikTok ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มที่เติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีอัตราการใช้งานสูงถึง 68.7% สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในเนื้อหาวิดีโอสั้นและการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อดิจิทัลของคนไทย นอกจากนี้ Instagram ยังได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องด้วยอัตราการใช้งาน 61.5%

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้สื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสาร การก่อตัวของความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion Formation) และการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับที่ ศิริพร ใจสุข และคณะ (2560) ได้ศึกษาพบว่า สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นพื้นที่หลักในการถกเถียงประเด็นสาธารณะของสังคมไทย โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะรับข่าวสารและแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านช่องทางออนไลน์มากกว่าช่องทางดั้งเดิม สำหรับบริบทของการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา อาทิ การเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนไทยในปี 2563-2564 การรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อแก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5 หรือการระดมทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมในภาคอีสาน ล้วนมีสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อน (ภัทรา บุรารักษ์, 2565) สอดคล้องกับแนวคิดของ ชัยรัตน์ ศิริพัธนะ (2564) ที่เสนอว่า สื่อสังคมออนไลน์ได้เปิดพื้นที่ให้กับ "การเมืองภาคประชาชน" (People's Politics) ในสังคมไทย อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนเป็นที่น่าสนใจที่ว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะในแต่ละภูมิภาคของโลกมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังที่ Poell and van Dijck (2018) ได้ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านสื่อออนไลน์ใน

โลกตะวันตกจะเน้นความเป็นปัจเจกนิยม (Individualism) และการแสดงตัวตน ในขณะที่การเคลื่อนไหวในเอเชีย มักจะให้ความสำคัญกับมิติของความเป็นชุมชนและการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์

2. วิวัฒนาการของสื่อสังคมออนไลน์กับการขับเคลื่อนทางสังคม

การเคลื่อนไหวทางสังคมมีวิวัฒนาการควบคู่ไปกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยในยุคก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 20 สื่อสิ่งพิมพ์เป็นเครื่องมือหลักที่ฮาเบอร์มาส (Habermas, 1989) เรียกว่าเป็นการสร้าง "พื้นที่สาธารณะ" (Public Sphere) เพื่อถกเถียงประเด็นทางการเมืองและสังคม การปฏิวัติอุตสาหกรรมและการขยายตัวของการศึกษาในศตวรรษที่ 19 ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงสื่อสิ่งพิมพ์ได้มากขึ้น นำไปสู่การเคลื่อนไหวสำคัญอย่างขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีและขบวนการแรงงาน (Tarrow, 2011)

ทศวรรษ 1920-1930 เกิดวิกฤตกระจายเสียงที่ช่วยให้การสื่อสารเข้าถึงผู้คนได้กว้างขวางขึ้น แต่มักถูกควบคุมโดยรัฐหรือทุนใหญ่ ซึ่งโชมสกี (Chomsky, 2002) วิพากษ์ว่าสื่อมวลชนกระแสหลักเป็นเครื่องมือในการรักษาสถาบันของชนชั้นนำ การเกิดขึ้นของโทรทัศน์ในทศวรรษ 1950-1960 นำพลังของภาพเคลื่อนไหวมาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคม สอดคล้องกับแนวคิด "สื่อคือสาร" ของแมคลูฮัน (McLuhan, 1964) ที่สะท้อนอิทธิพลของสื่อต่อการรับรู้และความคิดของผู้ชม

การเปลี่ยนผ่านสู่สื่อสังคมออนไลน์เริ่มชัดเจนในช่วงปลายทศวรรษ 1990 ด้วยการเกิดขึ้นของบล็อก (Blog) ที่เจนกินส์ (Jenkins, 2006) เรียกว่าเป็นจุดเริ่มต้นของ "วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม" (Participatory Culture) จากนั้นเว็บไซต์เครือข่ายสังคมยุคแรกอย่าง Friendster (2002) และ MySpace (2003) ได้วางรากฐานสำคัญก่อนที่ Facebook (2004), YouTube (2005) และ Twitter (2006) จะเปลี่ยนโฉมหน้าการสื่อสารอย่างสิ้นเชิง (Van Dijck, 2013) จุดเปลี่ยนสำคัญของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนสังคมเกิดขึ้นในช่วง 2008-2011 ผ่านการรณรงค์หาเสียงของบารัค โอบามา และ "การปฏิวัติดอกมะลิ" ในตูนีเซีย (Howard & Hussain, 2013)

ในประเทศไทย พิมลพรรณ อรุณศรี (2562) พบว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงปี 2549-2553 ยังพึ่งพาสื่อดั้งเดิม แต่หลังปี 2556 สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญมากขึ้นโดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของคาสเทลส์ (Castells, 2012) ที่ว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้สร้าง "พื้นที่อิสระ" (Space of Autonomy) ที่ผสมผสานพื้นที่ไซเบอร์และพื้นที่กายภาพ ชีรยุทธ บุญมี (2564) ยังชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากการเคลื่อนไหวที่พึ่งพาผู้นำที่มีบารมี มาสู่การเคลื่อนไหวแบบไร้ศูนย์กลางที่ขับเคลื่อนด้วยแฮชแท็กและมิม

สื่อสังคมออนไลน์มีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนสังคม ประการแรก การแพร่กระจายแบบไวรัล (Virality) ที่เจนกินส์และคณะ (Jenkins, Ford, & Green, 2013) อธิบายว่าเป็น "วัฒนธรรมการแพร่กระจาย" (Spreadable Media) ดังเช่นปรากฏการณ์ #MeToo ที่แพร่กระจายกว่า 12 ล้านครั้งใน 24 ชั่วโมง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายในหลายประเทศ (Mendes, Ringrose, & Keller, 2018) ในบริบทไทย ธนิสา วงษ์อินทร์ (2565) พบว่าแฮชแท็ก #SaveWuhan และ #StopCovid19TH มีส่วนผลักดันนโยบายป้องกันโรคของรัฐบาล

ประการที่สอง การสร้างเครือข่ายที่กว้างขวาง (Networking) ซึ่งคาสเทลส์ (Castells, 2009) อธิบายผ่านแนวคิด "สังคมเครือข่าย" (Network Society) ว่ามีลักษณะกระจายศูนย์และยืดหยุ่น เดลลา พอร์ตา และ ดิอานี (Della Porta & Diani, 2020) เรียกว่าเป็น "เครือข่ายของเครือข่าย" (Networks of Networks) ดังเช่นขบวนการ Fridays for Future ของเกรตา ทุนเบิร์ก ที่ขยายจากการประท้วงคนเดียวสู่เครือข่ายผู้เข้าร่วมกว่า 4 ล้านคนใน 150 ประเทศ (Wahlström et al., 2019) อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2563) พบว่าการเคลื่อนไหวของเยาวชนไทยปี 2563 มีลักษณะเป็น "เครือข่ายแบบใยแมงมุม" ผ่าน Twitter และ Telegram

ประการที่สาม การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ (User Engagement) ที่บรันส์ (Bruns, 2008) เรียกว่า "produser" (ผู้ใช้-ผู้ผลิต) ดังเช่นแคมเปญ Ice Bucket Challenge ที่ระดมทุนได้มากกว่า 115 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Ni, Chan, & Leung, 2014) อภิสิทธิ์ เหมะสมสกุล (2564) พบว่าแคมเปญ #SaveBangKloi มีส่วนร่วมหลายระดับ ตั้งแต่แชร์ข้อมูล สร้างอินโฟกราฟิก แพลตฟอร์ม ระดมทุน ไปจนถึงลงพื้นที่

ประการสุดท้าย การบันทึกและเผยแพร่ในเวลาจริง (Real-time Documentation) ที่ดีอัมมอนด์ (Diamond, 2010) เรียกว่า "พลังแห่งการเปิดเผย" (Power of Exposure) และตูเฟกซี (Tufekci, 2017) เรียกว่า "การตรวจสอบโดยมวลชน" (Crowd-Sourced Monitoring) ดังเช่นกรณีจอร์จ ฟลอยด์ ที่วิดีโอการเสียชีวิตนำไปสู่การประท้วง Black Lives Matter ทั่วโลก (Buchanan, Bui, & Patel, 2020) ศุภาวรรณ คงสุวรรณ (2564) พบว่าการถ่ายทอดสดการชุมนุมในไทยทำหน้าที่เป็น "พยาน" ในกรณีเกิดความรุนแรง และสร้างการมีส่วนร่วมให้ผู้ที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่

สรุปได้ว่า สื่อสังคมออนไลน์ไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร แต่ยังกำหนดรูปแบบ โครงสร้าง และกลยุทธของการเคลื่อนไหวทางสังคมในศตวรรษที่ 21 ตามที่เอนเซล (Enzsl, 2021) ได้สรุปไว้

3. กลไกของสื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะ

สื่อสังคมออนไลน์ได้พัฒนาจนกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในโลกยุคปัจจุบัน โดยมีกลไกการทำงานที่ซับซ้อนและแตกต่างจากสื่อดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ การทำความเข้าใจกลไกเหล่านี้จึงมีความสำคัญต่อการวิเคราะห์บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมือง

การสร้างวาระสาธารณะ (Agenda Setting) เป็นกลไกพื้นฐานและสำคัญที่สุดประการหนึ่งของสื่อสังคมออนไลน์ แม็คคอมบส์ และ ชอว์ (McCombs & Shaw, 1972) ได้อธิบายว่าสื่อไม่ได้บอกให้ผู้คนคิดอย่างไร แต่บอกว่าพวกเขาควรคิดเกี่ยวกับอะไร ในยุคสื่อดั้งเดิม อำนาจในการกำหนดวาระอยู่ในมือของบรรณาธิการและเจ้าของสื่อ แต่สื่อสังคมออนไลน์ได้กระจายอำนาจนี้ไปสู่ประชาชนทั่วไป เกิดเป็น "การกำหนดวาระจากเบื้องล่าง" (Bottom-up Agenda Setting) ตามที่วอลล์เชส (Wallace, 2018) กล่าวไว้ ประเด็นที่ถูกมองข้ามสามารถได้รับความสนใจผ่านแฮชแท็ก การแชร์ และการไวรัล ตัวอย่างที่โดดเด่น คือ #MeToo ในปี 2017 ที่กระตุ้นให้ผู้หญิงทั่วโลกแชร์ประสบการณ์การถูกคุกคามทางเพศจนกลายเป็นประเด็นระดับโลกที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายและกฎหมายในหลายประเทศ (Mendes, Ringrose, & Keller, 2019) ในบริบทไทย ชนัญสรุ อรนพ ณ อยุธยา (2563) พบว่าแฮชแท็ก #แบนสารเคมี3ชนิด ไม่เพียงสร้างความสนใจจากสาธารณชน แต่ยังทำให้ประเด็นนี้ได้รับการนำเสนอในสื่อกระแสหลักจนนำไปสู่การอภิปรายในระดับนโยบาย

การระดมทรัพยากรและสร้างเครือข่าย (Resource Mobilization) เป็นกลไกสำคัญอีกประการหนึ่ง แม็คคาร์ธี และ ซอลด์ (McCarthy & Zald, 1977) อธิบายว่าความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคมขึ้นอยู่กับความสามารถในการระดมทรัพยากรต่างๆ สื่อสังคมออนไลน์ปฏิวัติกระบวนการนี้ด้วยการลดต้นทุนและข้อจำกัดด้านเวลาและพื้นที่ การระดมทุนออนไลน์ (Crowdfunding) ผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ ช่วยให้โครงการทางสังคมสามารถระดมเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ เบนเน็ตต์ และ เซเกอร์เบิร์ก (Bennett & Segerberg, 2013) เสนอแนวคิด "การกระทำเชิงเชื่อมโยง" (Connective Action) ที่อธิบายว่าสื่อสังคมออนไลน์ช่วยให้ปัจเจกชนมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางสังคมได้โดยตรง ตัวอย่างคือแคมเปญ ALS Ice Bucket Challenge ที่ระดมทุนได้มากกว่า 115 ล้านดอลลาร์สหรัฐในเวลาเพียงไม่กี่เดือน นิ และคณะ (Ni, Chan, & Leung, 2014) พบว่าปัจจัยสำคัญคือการผสมผสานระหว่างความสนุกสนาน การมีส่วนร่วม และการใช้อิทธิพลทางสังคม ในประเทศไทย ภัทรวดี เพิ่มพูล (2564) พบว่าแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ช่วยให้การระดมความช่วยเหลือกรณีน้ำท่วมภาคอีสานปี 2563 ทำได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

การสร้างแรงกดดันต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ (Pressure Building) เป็นกลไกที่สื่อสังคมออนไลน์ใช้ในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ทาร์รอร์ (Tarrow, 2011) อธิบายถึงทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมืองว่า ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคมขึ้นอยู่กับโอกาสและช่องทางที่เปิดให้ประชาชนสามารถมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง แคมเปญล่ารายชื่อออนไลน์บนแพลตฟอร์มต่างๆ ช่วยให้ประชาชนสร้างแรงกดดันได้อย่างมีประสิทธิภาพ แคสเทลส์ (Castells, 2015) ชี้ว่า ในยุคดิจิทัล อำนาจของภาพลักษณ์มีความสำคัญต่อความชอบธรรมทางการเมือง การเคลื่อนไหวไวรัลจึงสามารถสร้าง "วิกฤตภาพลักษณ์" ให้ผู้มีอำนาจได้อย่างรวดเร็ว ดังเช่นกรณี #DeleteUber ในปี 2017 ที่ส่งผลให้ Uber ต้องปรับนโยบายและเปลี่ยนผู้บริหาร (Ma, Qiu, & Mian, 2018) ในประเทศไทย สุรศักดิ์ ปาเฮ (2563) พบว่าแฮชแท็ก #SaveVanessa สามารถสร้างแรงกดดันจนนำไปสู่การช่วยเหลือสุนัขและการเปลี่ยนแปลงนโยบายการตรวจสอบคาเฟ่สัตว์เลี้ยง

การเปลี่ยนทัศนคติสาธารณะ (Public Opinion Shifting) เป็นกลไกที่ทำหายที่สุด เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต้องอาศัยการเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมของผู้คนในวงกว้าง ทฤษฎีกรอบโครงการตีความของกอฟฟ์แมน (Goffman, 1974) และแนวคิดการตีกรอบประเด็นที่พัฒนาโดย สโนว์ และ เบนฟอร์ด (Snow & Benford, 2000) อธิบายความสำคัญของการนำเสนอมุมมองที่ส่งเสริมความเข้าใจและการสนับสนุนจากสาธารณชน สื่อสังคมออนไลน์เปิดโอกาสให้นำเสนอกรอบการตีความทางเลือกที่ทำหายว่าทรมานหลักในสังคม การเล่าเรื่องส่วนบุคคลเป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสูง บริก และคณะ (Brik, Orfali, & Banice, 2017) พบว่าการเล่าประสบการณ์ส่วนตัวสามารถสร้างความเห็นอกเห็นใจในระดับที่ลึกซึ้งกว่าการนำเสนอข้อมูลเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างคือแคมเปญ #HeForShe ที่ริเริ่มโดย UN Women ในปี 2014 ที่นำเสนอมุมมองใหม่ว่าความเท่าเทียมทางเพศเป็น "ปัญหาของมนุษยชาติ" ไม่ใช่เพียง "ปัญหาของผู้หญิง" (UN Women, 2018) ในประเทศไทย ปาริชาติ สิริสุขสกุลชัย (2565) พบว่าการนำเสนอเรื่องราวชีวิตของคนในชุมชน LGBTQ+ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ช่วยลดอคติและเพิ่มความเข้าใจในความหลากหลายทางเพศ

สำหรับแต่ละกลไกนั้นยังมีข้อจำกัด ฟุกุยามา (Fukuyama, 2021) วิพากษ์ว่าอัลกอริธึมของสื่อสังคมออนไลน์มักส่งเสริมเนื้อหาที่สร้างความตื่นเต้นและอารมณ์รุนแรง ทำให้ประเด็นซับซ้อนแต่สำคัญไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร อีระศักดิ์ กำบรรณรักษ์ (2563) ชี้ว่าการระดมทรัพยากรผ่านสื่อสังคมออนไลน์อาจนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมในการกระจายทรัพยากร ระติ บัวสาย (2564) เตือนว่าการสร้างแรงกดดันอาจนำไปสู่ "วัฒนธรรมการยกเลิก" (Cancel Culture) ที่ขาดความเป็นธรรม ส่วนการเปลี่ยนทัศนคติมีข้อจำกัดเรื่อง "ห้องเสียงสะท้อน"

(Echo Chamber) และ "ภาวะกรองข้อมูล" (Filter Bubble) ที่ทำให้ผู้ใช้พบเห็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับความเชื่อเดิม ตามที่แพร์เซอร์ (Pariser, 2011) ได้เตือนไว้

โดยสรุป กลไกทั้งสี่ประการของสื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะไม่ได้ทำงานแยกขาดจากกัน แต่มีความเชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน โรเจอร์ส (Rogers, 2019) ชี้ว่าความสำเร็จของการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์กับกลไกเหล่านี้อย่างมีกลยุทธ์ โดยคำนึงถึงบริบททางสังคมการเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยีที่เฉพาะเจาะจง ความท้าทายสำคัญคือการรักษาสมดุลระหว่างการสร้างความตื่นตัวในระยะสั้นกับการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในระยะยาว

4. กรณีศึกษาการขับเคลื่อนสังคมผ่านสื่อสังคมออนไลน์

การขับเคลื่อนสังคมผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นปรากฏการณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นพลังของเทคโนโลยีการสื่อสารในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ กรณีศึกษาต่างๆ ช่วยให้เข้าใจปัจจัยความสำเร็จและข้อจำกัดของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในระดับโลก ปรากฏการณ์ Arab Spring ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายปี 2010 ถึงกลางปี 2011 เป็นตัวอย่างสำคัญของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการระดมพลเพื่อท้าทายระบอบเผด็จการ โหวาร์ด และ ฮุสเซน (Howard & Hussain, 2013) ชี้ให้เห็นว่า Facebook, Twitter และ YouTube กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการประสานงาน การชุมนุมและแบ่งปันข้อมูลที่ถูกปิดกั้นจากสื่อกระแสหลัก โดยเฉพาะในกรณีอียิปต์ แพนเพจ "We Are All Khaled Said" บน Facebook ที่มีผู้ติดตามกว่า 400,000 คน มีบทบาทสำคัญในการระดมพลการประท้วงที่จัดรัฐสภาทหารี่ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติ (Tufekci, 2017) แม้สื่อสังคมออนไลน์จะมีบทบาทสำคัญ แต่ซาฟาร์ (Safar, 2019) เตือนว่า ปัจจัยอื่นๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการทุจริตคอร์รัปชัน ล้วนมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นความไม่พอใจของประชาชนเช่นกัน หรือกรณี BlackLivesMatter ที่เริ่มต้นในปี 2013 และกลายเป็นปรากฏการณ์ระดับโลกในปี 2020 หลังการเสียชีวิตของจอร์จ ฟลอยด์ คาร์นีย์ (Carney, 2016) ชี้ว่า Twitter มีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการเสียชีวิตของคนผิวดำจากความรุนแรงของตำรวจ โดยวิดีโอการจับกุมฟลอยด์ที่แพร่กระจายอย่างรวดเร็วในหลายแพลตฟอร์มกลายเป็นสัญลักษณ์ของการเคลื่อนไหวและถูกนำไปใช้ในการประท้วงทั่วโลก (Buchanan, Bui, & Patel, 2020) ช่วงการประท้วงปี 2020 มีการระดมทุนผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ รวมกันกว่า 90 ล้านดอลลาร์สหรัฐสำหรับองค์กรที่ทำงานด้านความยุติธรรมทางเชื้อชาติ (Anderson, Toor, Rainie, & Smith, 2018) หรือขบวนการ MeToo ที่เกิดขึ้นในปี 2017 เมื่อนักแสดงอลิสซา มิ

ลาโน (Alyssa Milano) ใช้แฮชแท็กนี้บน Twitter เพื่อเชิญชวนให้ผู้หญิงแชร์ประสบการณ์ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ภายใน 24 ชั่วโมง มีการใช้แฮชแท็กนี้กว่า 12 ล้านครั้ง เมนเดส และคณะ (Mendes, Ringrose, & Keller, 2018) พบว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้เปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงแบ่งปันประสบการณ์การถูกคุกคามทางเพศซึ่งเคยถูกปิดกั้นในสังคม คลาร์ก-พาร์สันส์ (Clark-Parsons, 2019) ชี้ว่าความสำเร็จของการเคลื่อนไหวนี้มาจากการผสมผสานระหว่าง การเล่าเรื่องส่วนบุคคลและการเชื่อมโยงกับประเด็นทางสังคมในวงกว้าง ทำให้ประสบการณ์ส่วนตัวกลายเป็นประเด็นทางการเมือง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายและกฎหมายในหลายประเทศ (Fileborn & Loney-Howes, 2019)

สำหรับบริบทประเทศไทย การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในช่วงปี 2563-2564 เป็นตัวอย่างสำคัญของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ปรีชาญาณ นิมนวล (2564) พบว่า Twitter เป็นแพลตฟอร์มหลักที่ใช้ในการสื่อสารและประสานงานระหว่างผู้ชุมนุม โดยมีการใช้แฮชแท็กต่างๆ เช่น #เยาวชนปลดแอก #ประชาชนปลดแอก และ #มีอบ(วันที่) เพื่อระบุเหตุการณ์และสถานที่ชุมนุม ลักษณะเด่นคือการไม่มีแกนนำที่ชัดเจน หรือ "มีอบกระดุม" ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงในการถูกดำเนินคดีทางกฎหมายและการถูกควบคุมตัว (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2563) อีกทั้งยังมีการใช้ "มีม" และวัฒนธรรมป๊อปในการสื่อสารทางการเมือง ช่วยทำให้ประเด็นซับซ้อนเข้าใจง่ายขึ้นและดึงดูดความสนใจของคนรุ่นใหม่ (ภัทรวดี เพิ่มพูล, 2564) หรือการรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อมและมลพิษทางอากาศ โดยเฉพาะปัญหาฝุ่น PM 2.5 แสดงให้เห็นการใช้ข้อมูลวิทยาศาสตร์ควบคู่กับการสื่อสารเชิงอารมณ์ ศิวพร ปกป้อง (2563) พบว่าแฮชแท็ก ฝุ่นPM25 ฝุ่นกรุงเทพ และฝุ่นภาคเหนือ ได้รับความนิยมอย่างมากในช่วงวิกฤตฝุ่น โดยมีการแชร์ข้อมูลและวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินการของรัฐบาล นิติพงษ์ ส่งศรี (2564) ชี้ว่าการนำเสนอข้อมูลวิทยาศาสตร์ที่ซับซ้อนในรูปแบบอินโฟกราฟิกที่เข้าใจง่ายช่วยให้ประเด็นได้รับความสนใจจากสาธารณชนมากขึ้น การรณรงค์นี้นำไปสู่การประกาศให้ปัญหาฝุ่น PM 2.5 เป็นวาระแห่งชาติในปี 2563 อีกกรณีที่น่าสนใจคือการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือในกรณีภัยพิบัติผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สุริย์พร พันพั่ง (2563) พบว่า Facebook, Twitter และ Instagram มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลสถานการณ์ภัยพิบัติและระดมทรัพยากร โดยมีปัจจัยสำคัญคือการนำเสนอข้อมูลที่น่าเชื่อถือและการมีบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นผู้นำในการระดมทุน เช่น กรณี "ก๊าวคนละก๊าว" ของตูน บอดี้สแลม ที่ระดมทุนได้กว่า 1,500 ล้านบาทในปี 2560 นอกจากนี้ยังมีแพลตฟอร์มระดมทุนออนไลน์ เช่น Taejai.com ที่ช่วยให้โครงการเล็กๆ สามารถระดมทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ภัทรานิษฐ์ ศรีจันทร์พันธุ์, 2564) สื่อสังคมออนไลน์ยังมีบทบาทในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐและเอกชน ประชาไท (2564)

พบว่ามีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการจัดทำชุดข้อมูลเปิดเกี่ยวกับการใช้งบประมาณ การแชร์หลักฐานเกี่ยวกับการกระทำผิดของเจ้าหน้าที่รัฐ และการถ่ายทอดสดเหตุการณ์ต่างๆ กรณีที่โดดเด่น เช่น กรณีนาฬิกาหุของรองนายกรัฐมนตรีในปี 2561 และกรณีโครงการเรือดำน้ำของกองทัพเรือในปี 2563 อธิภัทร วรรณฤม (2565) ชี้ว่าการใช้อารมณ์ขันและการล้อเลียนในการวิพากษ์วิจารณ์ช่วยลดความตึงเครียดและหลีกเลี่ยงการถูกดำเนินคดี ซึ่งจากกรณีศึกษาเหล่านี้ เราเห็นได้ว่าสื่อสังคมออนไลน์ไม่ใช่เพียงเครื่องมือในการสื่อสาร แต่เป็นพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ที่ประชาชนสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ด้วย เช่น บริบททางการเมืองและสังคม ความพร้อมของประชาชนในการมีส่วนร่วม และการเชื่อมโยงระหว่างการเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์และออฟไลน์

5. ปัจจัยความสำเร็จในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์

การขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีปัจจัยความสำเร็จที่หลากหลายและซับซ้อน ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่แตกต่างกันไป จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษาต่างๆ สามารถระบุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จได้ดังนี้

ความสอดคล้องกับค่านิยมสังคมเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรก ทฤษฎีการขยายขอบข่ายค่านิยม (Value Extension Theory) ของสโนว์ และ เบนฟอร์ด (Snow & Benford, 2000) อธิบายว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมจะประสบความสำเร็จมากขึ้นเมื่อสามารถเชื่อมโยงข้อเรียกร้องกับค่านิยมที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคม ชิฟต์ (Shift, 2019) พบว่าการเคลื่อนไหว #MeToo ประสบความสำเร็จมากที่สุดในสังคมที่มีค่านิยมเรื่องความเท่าเทียมทางเพศอยู่เดิม ในประเทศไทย ภัทรา บุรารักษ์ (2564) พบว่าแคมเปญที่ประสบความสำเร็จมักจะเชื่อมโยงประเด็นเข้ากับค่านิยมเรื่องครอบครัว ความกตัญญู และการมีเมตตาต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นค่านิยมหลักในสังคมไทย การเคลื่อนไหวต้องสร้างสมดุลระหว่างการได้รับการยอมรับในวงกว้างกับการรักษาเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม (Young, 2018)

กลยุทธ์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง วัตสัน (Watson, 2018) วิเคราะห์พบว่าแคมเปญที่ประสบความสำเร็จมีองค์ประกอบสำคัญคือ (1) ความชัดเจนและเรียบง่าย (2) การสร้างการจดจำผ่านแฮชแท็กและสัญลักษณ์ (3) การเชื่อมโยงกับอารมณ์ และ (4) การสร้างโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วม การเล่าเรื่อง (Storytelling) มีพลังอย่างมากในการสร้างความเห็นอกเห็นใจและการเชื่อมโยงทางอารมณ์ (Polletta, 2017) ในประเทศไทย ธัญญา สังขพันธานนท์ (2564) พบว่าการใช้อารมณ์ขันและความคิดสร้างสรรค์ช่วยลดความ

ดึงดูดใจของประเด็นทางการเมือง ทำให้ข้อมูลที่ซับซ้อนเข้าถึงง่ายขึ้น และช่วยลดความเสี่ยงการถูกดำเนินคดี การใช้สื่อที่หลากหลายตามแนวคิด "การเล่าเรื่องแบบทรานส์มีเดีย" (Jenkins et al., 2018) ช่วยเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารที่หลากหลาย

การเชื่อมโยงระหว่างการเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์และกิจกรรมในโลกกายภาพ (ออฟไลน์) เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง เทอเฟกซี (Tufekci, 2017) วิเคราะห์กรณีการประท้วงในจัตุรัสทาร์ที่อียิปต์และพบว่า สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการระดมพล แต่การกระทำในโลกกายภาพเป็นปัจจัยที่ทำให้การเคลื่อนไหวสร้างแรงกดดันได้อย่างมีประสิทธิภาพ คริสเตนเซน (Christensen, 2021) พบว่า การออกแบบ "เส้นทางการมีส่วนร่วม" (Engagement Pathway) ที่ชัดเจน ช่วยนำการมีส่วนร่วมออนไลน์ไปสู่การกระทำที่เป็นรูปธรรม ในประเทศไทย กรณีของโครงการ "ก้าวคนละก้าว" เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการเชื่อมโยงระหว่างออนไลน์และออฟไลน์ (ประภาส รักกมล, 2563) เช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนไทยในปี 2563-2564 ที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสานงาน แต่การชุมนุมในพื้นที่สาธารณะทำให้การเคลื่อนไหวได้รับความสนใจจากสื่อกระแสหลักและผู้มีอำนาจตัดสินใจ (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2564)

การได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอิทธิพลทางความคิด (Influencers) หรือบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง กิลลิน (Gillin, 2020) จำแนกผู้มีอิทธิพลเป็นหลายประเภท ได้แก่ บุคคลที่มีชื่อเสียงในวงการต่างๆ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง และผู้มีอิทธิพลในสื่อสังคมออนไลน์ที่มีฐานผู้ติดตามเฉพาะกลุ่ม กรณีที่โดดเด่นคือแคมเปญ #HeForShe ของ UN Women ที่ได้รับการสนับสนุนจากเอมมา วัตสัน (UN Women, 2019) ในประเทศไทย ธัญญาเรศ เอนกบุญ (2564) พบว่าการสนับสนุนจากศิลปิน นักร้อง หรือนักแสดงที่มีชื่อเสียงช่วยเพิ่มการเข้าถึงและความน่าสนใจของประเด็นที่ซับซ้อน เช่น การที่ศิลปินและนักแสดงหลายคนออกมาสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนไทยในปี 2563 นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และสุขภาพ (ศรัณย์ เปรมปราชญ์, 2565)

ความต่อเนื่องในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะเป็นปัจจัยสำคัญประการสุดท้าย เทาเซนด์ (Townsend, 2020) พบว่าแคมเปญส่วนใหญ่มักจะมีช่วงที่ได้รับความสนใจสูงในระยะเวลาสั้นๆ แล้วลดลงอย่างรวดเร็ว แคมเปญที่ประสบความสำเร็จมักมีกลยุทธ์การรักษาความต่อเนื่อง เช่น การวางแผนระยะยาว การสร้างชุมชนและเครือข่ายที่เข้มแข็ง และการรายงานความคืบหน้าอย่างสม่ำเสมอ กรณี #BlackLivesMatter ที่เริ่มต้นในปี 2013 และยังคงมีพลังจนถึงปัจจุบัน มีปัจจัยสำคัญคือการมีโครงสร้างองค์กรที่เข้มแข็ง การสร้างเครือข่ายในหลายระดับ

และการเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นๆ (Friedman, 2022) ในประเทศไทย สุณัย ผาสุก (2564) พบว่าการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความต่อเนื่องมีปัจจัยสำคัญ คือการสร้างเครือข่ายในระดับชุมชน การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ และการบูรณาการประเด็นเข้ากับวิถีชีวิต รวมทั้งมองไปข้างหน้า ทิศทางในอนาคตของสื่อสังคมออนไลน์กับการขับเคลื่อนสังคมจะได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และเมตาเวิร์ส (Metaverse) ซึ่งจะเปลี่ยนโฉมหน้าของการสื่อสารและการมีส่วนร่วม (Silbert, 2023) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอัลกอริธึมของแพลตฟอร์ม ความท้าทายด้านความเป็นส่วนตัวและการปกป้องข้อมูล และแนวโน้มการควบคุมสื่อสังคมออนไลน์โดยรัฐและกฎหมายจะเป็นความท้าทายสำคัญ ท่ามกลางความท้าทายเหล่านี้ การฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะแบบดิจิทัล (Digital Public Sphere) ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและการอภิปรายจะเป็นแนวโน้มสำคัญในอนาคต (Robinson, 2023)

โดยสรุป ปัจจัยความสำเร็จในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีความหลากหลายและเชื่อมโยงกัน ความสำเร็จขึ้นอยู่กับการผสมผสานปัจจัยต่างๆ อย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง รวมทั้งประเภทของประเด็นที่ต้องการขับเคลื่อน การเข้าใจและประยุกต์ใช้ปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้การขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้นในอนาคต

6. ทิศทางในอนาคตของสื่อสังคมออนไลน์กับการขับเคลื่อนสังคม

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและปัจจัยแวดล้อมทางสังคมการเมืองกำลังส่งผลต่อทิศทางในอนาคตของสื่อสังคมออนไลน์กับการขับเคลื่อนสังคม การคาดการณ์และเตรียมพร้อมรับมือกับแนวโน้มเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ทิศทางสำคัญ 5 ประการที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้มีดังนี้

ประการแรก ผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ความเป็นจริงเสมือน (VR) และเมตาเวิร์ส (Metaverse) จะเปลี่ยนโฉมหน้าของสื่อสังคมออนไลน์และการขับเคลื่อนทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญ ซิลเบิร์ต (2023) ได้คาดการณ์ว่า ภายในปี 2030 เนื้อหาที่สร้างขึ้นโดย AI บนสื่อสังคมออนไลน์อาจถูกสร้างหรือปรับแต่งโดย AI ซึ่งจะทำให้การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการสร้างความน่าเชื่อถือเป็นความท้าทายสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคม ในขณะเดียวกัน AI ก็มีศักยภาพในการเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการวิเคราะห์ข้อมูล สุรัชดา เสรีวัฒนา (2565) พบว่า เทคโนโลยีนี้สามารถช่วยให้นักเคลื่อนไหวทางสังคมเข้าใจความรู้สึกและทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายได้ดีขึ้น ความเป็นจริงเสมือนและเมตาเวิร์สจะสร้างพื้นที่สาธารณะแบบ

ใหม่สำหรับการรวมตัวและการแสดงออกทางการเมือง ฟาร์มเมอร์ (2022) ได้เสนอว่า การชุมนุมในพื้นที่เสมือนสามารถลดข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์และความปลอดภัยทางกายภาพ อย่างไรก็ตาม ธนพัฒน์ จันทน์เรือง (2565) ได้เตือนว่า เทคโนโลยีเหล่านี้อาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำดิจิทัลที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากการเข้าถึงต้องอาศัยอุปกรณ์ราคาสูงและอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง

ประการที่สอง การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอัลกอริธึมของแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนทางสังคม เกียรติศักดิ์ พลเยี่ยม (2564) ได้ศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงอัลกอริธึมของ Facebook ในปี 2563 และพบว่า องค์กรไม่แสวงหากำไรและกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมหลายแห่งประสบปัญหาการเข้าถึงที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ บางองค์กรรายงานว่า การเข้าถึงลดลงถึงร้อยละ 80 ซึ่งในอนาคต แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์จะมีแนวโน้มปรับอัลกอริธึมเพื่อตอบสนองต่อแรงกดดันจากรัฐบาล ผู้ลงโฆษณา และผู้ใช้งาน มากกว่าการมุ่งเน้นการสร้างพื้นที่สาธารณะ โคชิบาร์ (2023) วิเคราะห์ว่า แพลตฟอร์มจะใช้อัลกอริธึมที่เอื้อต่อเนื้อหาที่สร้างความผูกพันและรายได้จากโฆษณา กลยุทธ์ที่อาจมีประสิทธิผลในอนาคต ได้แก่ การกระจายความเสี่ยงโดยใช้หลายแพลตฟอร์ม การสร้างชุมชนที่มีความผูกพันสูง และการพัฒนาแพลตฟอร์มทางเลือก อิดารัตน์ นาคเกษม (2565) พบว่า องค์กรที่มีการใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลายและมีการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่า

ประการที่สาม ความเป็นส่วนตัวและการปกป้องข้อมูลจะเป็นประเด็นสำคัญในอนาคต ในยุคที่การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลมีความละเอียดและแม่นยำมากขึ้น นักเคลื่อนไหวทางสังคมและผู้สนับสนุนเผชิญกับความเสี่ยงจากการถูกเฝ้าระวังและดำเนินคดี โรเดอร์ และ ฟรีแมน (2021) ได้วิเคราะห์เทคนิคการเฝ้าระวังดิจิทัลที่ใช้โดยรัฐบาลและบริษัทเอกชน เช่น การติดตามการทำกิจกรรมออนไลน์ การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม และการใช้เทคโนโลยีจดจำใบหน้า ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้คนลังเลที่จะมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งในอนาคตการพัฒนาเทคโนโลยีที่คำนึงถึงความเป็นส่วนตัว (Privacy by Design) และการใช้เครื่องมือปกป้องความเป็นส่วนตัว เช่น การเข้ารหัสแบบต้นทางถึงปลายทาง เครือข่ายส่วนตัวเสมือน และแพลตฟอร์มกระจายศูนย์ จะมีบทบาทสำคัญ ภัทรวดี สุวรรณวงศ์ (2564) พบว่า กลุ่มนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่มีความตระหนักและทักษะในการใช้เครื่องมือเหล่านี้มากขึ้น แต่ยังคงมีช่องว่างความรู้ที่ต้องได้รับการแก้ไขผ่านการศึกษาและฝึกอบรม

ประการที่สี่ แนวโน้มการควบคุมสื่อสังคมออนไลน์โดยรัฐและกฎหมายจะมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ คีน (2022) พบว่า ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มีการออกกฎหมายใหม่กว่า 60 ฉบับใน 40 ประเทศ โดยมีเป้าหมายในการ

ควบคุมเนื้อหาออนไลน์ การป้องกันข่าวปลอม และการกำกับดูแลแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ ในประเทศไทย สุวิชา เป้าอารีย์ (2564) พบว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และพระราชบัญญัติความมั่นคงไซเบอร์มีการใช้อย่างกว้างขวางในการดำเนินคดีกับนักเคลื่อนไหวทางสังคมและผู้วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ซึ่งในอนาคต เราอาจเห็นการรุกรานของรัฐในการควบคุมสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น ผ่านมาตรการต่างๆ เช่น การบังคับให้แพลตฟอร์มลบเนื้อหา การจำกัดการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในช่วงเหตุการณ์ทางการเมือง และการติดตั้งระบบเฝ้าระวังในระดับโครงสร้างพื้นฐาน ในขณะเดียวกัน ก็มีความพยายามในการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการผลักดันนโยบายที่ปกป้องเสรีภาพในการแสดงออก

ประการสุดท้าย การฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะแบบดิจิทัล (Digital Public Sphere) ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม การอภิปราย และการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะอย่างมีความหมายจะเป็นแนวโน้มสำคัญในอนาคต โรบินสัน (2023) ได้เสนอแนวคิดเรื่อง "พื้นที่ดิจิทัลสาธารณะ" (Digital Commons) ที่เป็นพื้นที่ออนไลน์ที่ไม่ได้ถูกขับเคลื่อนด้วยผลประโยชน์ทางการค้าหรือการควบคุมโดยรัฐ แนวโน้มนี้อาจเห็นได้จากการเติบโตของแพลตฟอร์มทางเลือก เช่น Mastodon ที่ใช้โปรโตคอลแบบกระจายศูนย์ ในประเทศไทย ธีระศักดิ์ หมากผิน (2565) พบว่า ถึงแม้ว่าแพลตฟอร์มทางเลือกจะมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงและจำนวนผู้ใช้ แต่ก็มีศักยภาพในการสร้างพื้นที่ที่ปลอดภัยและเป็นอิสระสำหรับการอภิปรายประเด็นที่ละเอียดอ่อน แนวโน้มการฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะแบบดิจิทัลยังรวมถึงการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) และการพัฒนาเครื่องมือและแพลตฟอร์มที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม สุธีรา วงศ์อนันต์ทรัพย์ (2565) ชี้ให้เห็นว่า การฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะแบบดิจิทัลต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชน ในการสร้างระบบนิเวศดิจิทัลที่ส่งเสริมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของพลเมือง

โดยสรุป ทิศทางในอนาคตของสื่อสังคมออนไลน์กับการขับเคลื่อนสังคมมีทั้งโอกาสและความท้าทาย เทคโนโลยีใหม่จะเปิดโอกาสให้เกิดรูปแบบการมีส่วนร่วมและการสื่อสารแบบใหม่ แต่ก็อาจนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำ และการควบคุมที่เพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงอัลกอริธึมและกฎหมายจะสร้างความท้าทายให้การเข้าถึงและการมีส่วนร่วม ในขณะที่ความกังวลด้านความเป็นส่วนตัวจะส่งผลต่อพฤติกรรมออนไลน์ ท่ามกลางความท้าทายเหล่านี้ การฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะแบบดิจิทัลและการพัฒนาทักษะและเครื่องมือที่เหมาะสมจะเป็นกุญแจสำคัญในการรักษาและเสริมสร้างพลังของสื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอนาคต

7. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติ

การขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม บทความนี้นำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลัก 5 กลุ่ม โดยมุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศดิจิทัลที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืน

สำหรับนักเคลื่อนไหวทางสังคม นักเคลื่อนไหวทางสังคมควรพัฒนากลยุทธ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่คำนึงถึงประสิทธิภาพ ความยั่งยืน และความปลอดภัย พุกยามา (2021) เสนอให้จัดทำ "แผนที่นำทางดิจิทัล" ที่ระบุวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ควรกระจายความเสี่ยงโดยใช้หลายแพลตฟอร์มและหลายรูปแบบของสื่อ การพัฒนาทักษะในการใช้เครื่องมือปกป้องความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยทางดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญ รอสส์ (2023) เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเข้ารหัสข้อมูล การใช้เครือข่ายส่วนตัวเสมือน (VPN) และการสื่อสารผ่านช่องทางที่ปลอดภัย การสร้างชุมชนและเครือข่ายที่เข้มแข็งทั้งในโลกออนไลน์และออฟไลน์ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน สเ็นต์ (2022) พบว่า การเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จมักมีการพัฒนา "ชุมชนแห่งการปฏิบัติ" ที่สมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ และให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน

สำหรับองค์กรไม่แสวงหากำไรและภาคประชาสังคม องค์กรไม่แสวงหากำไรและภาคประชาสังคมควรพัฒนาขีดความสามารถดิจิทัลอย่างเป็นระบบ มาร์ตินเชซ และคณะ (2022) เสนอกรอบการพัฒนาที่ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนกลยุทธ์ การพัฒนาทักษะบุคลากร ไปจนถึงการประเมินผลและการเรียนรู้ การลงทุนในการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับบุคลากรและอาสาสมัครเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะทักษะด้านการวิเคราะห์ข้อมูล การสร้างเนื้อหาดิจิทัล และการใช้เครื่องมือดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2564) เสนอให้องค์กรภาคประชาสังคมไทยพัฒนา "คลังความรู้ดิจิทัล" ที่รวบรวมบทเรียน แนวปฏิบัติที่ดี และกรณีศึกษาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการขับเคลื่อนสังคม นอกจากนี้ องค์กรควรร่วมมือกันสร้างและสนับสนุนพื้นที่ดิจิทัลสาธารณะที่เป็นอิสระจากการครอบงำของผลประโยชน์ทางการค้าและการควบคุมโดยรัฐ

สำหรับสื่อมวลชนและนักสื่อสาร สื่อมวลชนและนักสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงการเคลื่อนไหวในสื่อสังคมออนไลน์กับพื้นที่สาธารณะในวงกว้าง ควรพัฒนาทักษะในการติดตาม คัดกรอง และนำเสนอประเด็นที่เกิดขึ้นในสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณ ราช (2022) เสนอให้พัฒนา "คู่มือการรายงานข่าวจากสื่อสังคมออนไลน์" ที่ระบุขั้นตอนและมาตรฐานในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ธีรรัตน์ อินทร์สอาด (2565) เสนอแนวคิดเรื่อง "วารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม" ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนและกลุ่มคนชายขอบมีส่วนร่วมใน

กระบวนการผลิตข่าวและการกำหนดวาระข่าวสาร นอกจากนี้ สื่อมวลชนควรทำหน้าที่ในการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานของสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในสังคม

สำหรับนักการศึกษาและสถาบันการศึกษา นักการศึกษาและสถาบันการศึกษาควรบูรณาการการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและการเป็นพลเมืองดิจิทัลเข้าสู่หลักสูตรการศึกษาในทุกระดับ จักรพันธ์ ชูเพชร (2564) เสนอกรอบการพัฒนาหลักสูตรที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ควรส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ โดยการให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะในชุมชนหรือสังคม เซอร์เมอร์ฮอร์น (2022) พบว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงช่วยพัฒนาความเข้าใจเชิงลึกและทักษะการคิดวิเคราะห์ได้ดีกว่าการเรียนรู้แบบบรรยาย สถาบันการศึกษายังควรสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อสังคมและการเมือง ศุภชัย ยาวะประภาษ (2565) เสนอให้มีการจัดตั้ง "ศูนย์วิจัยดิจิทัลเพื่อสังคม" ในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเป็นศูนย์กลางในการวิจัย พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้

สำหรับผู้กำหนดนโยบายและภาครัฐ ผู้กำหนดนโยบายและภาครัฐควรส่งเสริมการพัฒนานโยบายและกฎหมายที่สร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพในการแสดงออกกับการคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของสาธารณะ โคลแมน (2023) เสนอแนวคิดเรื่อง "การกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วม" ของสื่อสังคมออนไลน์ ที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานภาคประชาสังคม นักวิชาการ และภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐาน แนวปฏิบัติ และกลไกในการกำกับดูแล ภาครัฐควรส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ทั่วถึงและเท่าเทียม รวมทั้งการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีดิจิทัลในราคาที่เหมาะสม กิตติชัย พึ่งตน (2565) เสนอแนวทางการพัฒนา "โครงการอินเทอร์เน็ตชุมชน" ที่มุ่งเน้นการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลในระดับชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและกลุ่มเปราะบาง

สุดท้าย ผู้กำหนดนโยบายควรสนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางสังคมที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน วณิชชา ฌรงค์ชัย (2564) เสนอกรอบการส่งเสริม "นวัตกรรมทางสังคมดิจิทัล" ที่ครอบคลุมตั้งแต่การให้ทุนวิจัยและพัฒนา การบ่มเพาะผู้ประกอบการทางสังคม ไปจนถึงการขยายผลและการประเมินผลกระทบ

โดยสรุป ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 5 กลุ่มมุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศดิจิทัลที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน โดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ

และความรับผิดชอบของทุกฝ่าย ความสำเร็จในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงลำพัง แต่เป็นผลลัพธ์ของการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม

8. บทสรุป

ในทศวรรษที่ผ่านมา สื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญและลึกซึ้ง สื่อเหล่านี้มิใช่เพียงเครื่องมือ แต่เป็นการปฏิวัติโครงสร้างวิธีการที่ผู้คนสื่อสาร รวมตัว และผลักดันประเด็นทางสังคม พื้นที่สาธารณะแบบใหม่นี้เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกำหนดวาระสังคม ดังเห็นได้จากปรากฏการณ์ MeToo ที่ทำให้ประเด็นการคุกคามทางเพศกลายเป็นวาระระดับโลก นอกจากนี้ สื่อสังคมออนไลน์ยังช่วยให้การระดมทรัพยากรและสร้างเครือข่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว อย่างเช่นโครงการ "ก้าวคนละก้าว" ในประเทศไทยที่สามารถระดมทุนได้มากกว่าพันล้านบาท สำหรับแรงกดดันต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจผ่านการสร้างกระแสสังคมก็เป็นพลังที่อาจเรียกได้ว่าเป็น "อำนาจแบบใหม่" ที่ท้าทายโครงสร้างอำนาจแบบดั้งเดิม ขณะเดียวกัน การเล่าเรื่องและแบ่งปันประสบการณ์ส่วนตัวบนแพลตฟอร์มเหล่านี้ก็ช่วยเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมของสังคมในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม สื่อสังคมออนไลน์มีข้อจำกัดที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งขั้วความคิด การแพร่กระจายข้อมูลเท็จ การมีส่วนร่วมแบบผิวเผิน และการปิดกั้นควบคุมจากรัฐและบริษัทเทคโนโลยี

จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่ามีบทเรียนสำคัญหลายประการในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการขับเคลื่อนสังคม ความสำเร็จมักเกิดจากการเชื่อมโยงกิจกรรมออนไลน์กับการลงมือทำจริงในโลกกายภาพ ความสมดุลระหว่างอารมณ์และเหตุผลในการสื่อสารก็มีความสำคัญไม่น้อย การสร้างชุมชนและความเป็นเจ้าของร่วมคือรากฐานของการเคลื่อนไหวที่ยั่งยืน ขณะที่ความยืดหยุ่นและการปรับตัวจะช่วยรับมือกับความท้าทายที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ การมีกรอบจริยธรรมสำหรับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ยังช่วยรับมือกับความท้าทายในประเด็นความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือของข้อมูล และการเคารพความหลากหลาย เมื่อมองไปข้างหน้า เทคโนโลยีดิจิทัลขั้นสูงเปิดโอกาสใหม่ๆ ทั้ง AI, VR และบล็อกเชน ที่อาจกลายเป็น "เครื่องมือเพิ่มพลัง" สำหรับประชาชน แนวโน้มการกระจายศูนย์ของเทคโนโลยีและแพลตฟอร์มมีศักยภาพที่จะนำไปสู่พื้นที่ดิจิทัลที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เราอาจได้เห็น "ระบบนิเวศสื่อแบบพหุนิยม" ที่หลากหลายในอนาคต อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำดิจิทัลยังคงเป็นความท้าทายที่อาจเพิ่มอำนาจให้เฉพาะผู้มีอภิสิทธิ์ ขณะที่การควบคุมและเผด็จการดิจิทัลก็อาจส่งผลกระทบต่อนเสรีภาพในการแสดงออก

ดังนั้น ท่ามกลางพลวัตเหล่านี้ "การกระจายความเสี่ยงทางดิจิทัล" ด้วยการใช้หลายแพลตฟอร์ม พัฒนาเครือข่ายนอกระบบดิจิทัล และสร้างความสามารถในการฟื้นตัวจากการโจมตีหรือปิดกั้น อาจเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพ การวิจัยในอนาคตควรมุ่งศึกษาผลกระทบระยะยาว ความแตกต่างข้ามวัฒนธรรม ปัจจัยที่เปลี่ยนการมีส่วนร่วมออนไลน์ให้เป็นการกระทำจริง ผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ และแนวทางสร้างพื้นที่สาธารณะดิจิทัลที่สร้างสรรค์ การเข้าใจปัจจัยเหล่านี้จะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้และเสริมพลังการใช้สื่อสังคมออนไลน์ขับเคลื่อนสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

- ชัยรัตน์ ศิริพันธ์. (2564). การเมืองภาคประชาชนในยุคสื่อสังคมออนไลน์. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 12(2), 73-103.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2564). สื่อสังคมออนไลน์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์, 51(1), 1-25.
- ภัทรา บุรารักษ์. (2565). สื่อสังคมออนไลน์กับการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะในประเทศไทย. วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรม นิด้า, 9(1), 45-62.
- ศิริพร ใจสุข และคณะ. (2560). พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนรุ่นใหม่ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง. วารสารนิเทศศาสตร์, 35(3), 121-150.
- สุวิชา เป้าอารีย์. (2564). การใช้กฎหมายในการควบคุมสื่อสังคมออนไลน์และผลกระทบต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศไทย. วารสารนิติศาสตร์, 50(2), 378-402.
- ศุภาวรรณ คงสุวรรณ. (2564). การถ่ายทอดสดการชุมนุมทางการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์: บทบาทและผลกระทบ. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต, 15(1), 85-110.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2563). เครือข่ายแบบใยแมงมุม: การเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนไทยในปี 2563. วารสารสังคมศาสตร์, 33(2), 1-30.
- ปรีชาญาณ นิ่มนวล. (2564). บทบาทของทวิตเตอร์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนไทย พ.ศ.

2563-2564. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 12(1), 29-57.

ธีระศักดิ์ หมากพิน. (2565). แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ทางเลือกในบริบทประเทศไทย: โอกาสและความท้าทาย. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต, 16(2), 12-36.

เอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2013). **The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics.** Cambridge University Press.

Castells, M. (2015). **Networks of outrage and hope: Social movements in the internet age (2nd ed.).** Polity Press.

Jenkins, H., Ford, S., & Green, J. (2013). **Spreadable media: Creating value and meaning in a networked culture.** New York University Press.

Kemp, S. (2024). **Digital 2024: Global overview report.** We Are Social & Meltwater.

<https://wearesocial.com/global-digital-report-2024>

McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). **The agenda-setting function of mass media.** Public Opinion Quarterly, 36(2), 176-187.

Mendes, K., Ringrose, J., & Keller, J. (2019). **Digital feminist activism: Girls and women fight back against rape culture.** Oxford University Press.

Pariser, E. (2011). **The filter bubble: What the internet is hiding from you.** Penguin Press.

Snow, D. A., & Benford, R. D. (2000). **Framing processes and social movements: An overview and assessment.** Annual Review of Sociology, 26(1), 611-639.

Tarrow, S. (2011). **Power in movement: Social movements and contentious politics (3rd ed.).** Cambridge University Press.

Tufekci, Z. (2017). **Twitter and tear gas: The power and fragility of networked protest.** Yale University Press.